

mycket att de kanske är av intresse för knappolger men knappast utanför den kretsen. I några andra fall tappar åtminstone jag intresset när en teologisk diskurs tar hela platsen utan försök att röra sig utanför väl uppdragna mallar. Några av texterna uppfattar jag som lite svepande. Det kan handla om Mary Ann Stengers användning av *ontologisk*, Martin Leiners beskrivning av religionsfilosofin eller Jean Richards snabba karakteristik av kristendomen där de framförda argumenten lika gärna kunde användas tvärtom. Théo Junker har lite svårt att komma till skott och bidraget ger ett spretigt och splittrat intryck.

Dessa är mindre lyckade inslag i en samling texter som i övrigt håller en förbluffande jämn kvalitet; ett knappt tjog författare med olika bakgrund från sju olika länder som skriver på olika språk inbjuder nästan till stora skillnader och stor ojämnhet. Så är icke fallet här.

Några saker är riktigt roliga. När Anne Marie Reijnen talar om Tillichs predikningar lyfter hon blicken och gör spännande kopplingar till en bredare amerikansk predikotradition där Martin Luther King utgör endast ett av många exempel på den kontext Tillich hamnade i på andra sidan Atlanten. Över huvud taget är det intressant att se hur flera saker som avhandlas kan ha betydligt större och bredare intresse än för dem som ägnar sig åt Tillich, praktisk teologi eller predikan. Jean Richard skriver om svårigheten att balansera på gränsen och vara innanför eller utanför kyrkan. Detta är något som kanske rör *alla* visionära rörelser, från religiösa grupper till politiska partier och andra rörelser för samhällsförändring. Daniel Causse tar på ett stimulerande sätt upp diskussioner om skillnaden mellan skuld och känsla av skuld liksom han problematiserar psykoanalysens rötter. Just Causse är en av de få som lyfter fram kritik av Tillich. Som en del av en Tillich-studie saknar boken nog fler sådana kritiska infall, men för de av oss som inte sedan tidigare är försjunkna i Tillich och i den problematik han brottas med fungerar denna samling texter på det hela taget ganska väl som aptitretare.

Patrik Fridlund

Marcus Pound: *Theology, Psychoanalysis and Trauma. (Veritas.) 188 sid. SCM, London 2007.*

Inom samtida filosofi finns ett stort intresse för teologiska frågor. Intressant nog är detta intresse lika utbrett hos ateistiska filosofer som agnostiska och troende. Ett exempel är den slovenske filosofen, marxisten och psykoanalytikern Slavoj Žižek — en av samtidens mest omtalade teoretiker — som i snart ett

decennium i bok efter bok har försökt inskräpa sin tes att «för att bli en sann dialektisk materialist bör man genomleva den kristna erfarenheten». Kristendom och marxismens dialektiska materialism är allierade i kampen mot olika obskuranta tänkesätt som New Age-filosofi, västerländsk buddhism, med mera. Men Žižek deklarerar tydligt att han är ateist. Poängen med att referera till kristendom är att den erbjuder ett antal intellektuella verktyg som kan fördjupa analysen av Žižeks egen marxistiska filosofi. Även om Žižek således instrumentaliserar den kristna teologin för sina egna syften, levererar han också insiktsfulla och kontroversiella teologiska tolkningar på vägen dit.

Givet Žižeks förkärlek för att illustrera det ena med hjälp av det andra — marxism med hjälp av kristendom, psykoanalytikern Jacques Lacan med hjälp av regissören Alfred Hitchcock och så vidare — har tiden sedan länge varit mogen att vända på steken. Om kristen teologi kan fördjupa en psykoanalytiskt inspirerad marxism, borde inte en psykoanalytiskt inspirerad marxism kunna fördjupa den kristna teologin? Det första riktigt lyckade försöket i den här vägen är förmodligen den unge brittiske teologen Marcus Pounds bok (och avhandling) *Theology, Psychoanalysis and Trauma*. I enlighet med det sätt att arbeta som Pound finner hos just den franske Freudutläggaren och psykoanalytikern Jacques Lacan visar han på möjligheten av en teologisk intervention i psykoanalysen som tolkar Lacan i termer av Søren Kierkegaard (och vice versa) och psykoanalysens kliniska praktik i termer av den katolska nattvardsmässan.

Detta försök försiggår alltså på flera nivåer. För det första försöker Pound visa på strukturella likheter mellan vissa centrala begrepp hos Lacan och Kierkegaard som t.ex. «upprepnigen» och synen på språk, historia och mänsklig subjektivitet. Både Lacan och Kierkegaard är synnerligen kritiska mot varje form av egopsykologi som uppmanar människor att «finna sig själva» — en omöjlig och illusorisk uppgift givet att subjektet som sådant alltid redan är förlorat i språk och historia och därför aldrig kan äga eller komma fram till någon omedelbar insikt om sig självt. I stället gäller det för både Lacan och Kierkegaard att så att säga aktivt ta ansvar för sitt öde i stället för att låta sig determineras av det eller göra sig illusioner om sitt oberoende.

För det andra vill Pound på ett mer teologiskt läromässigt plan visa på hur det synsätt som går igen hos Lacan och Kierkegaard är förankrat i en kalcedonsk kristologi där Kristus är både Gud och människa utan åtskillnad eller sammanblandning. Kyrkans traditionella kristologi utgör ett försök att hålla samman Gud och människa — med Kierkegaard: det eviga och det tidliga; med Lacan: det reala och det

symboliska — utan att blanda samman de båda. Inkarnationen innebär därmed inte någon flykt från tiden och historien utan tvärtom det fundamentala bejakandet av dessa, till skillnad från en mer platonisk föreställning om sanningen som existerar någonstans utanför tiden. Inkarnationen blir i stället paradigmet för det «ögonblick», den «intervention» eller rent utav det «trauma» som löser människan från sina repetitiva tvångsbeteenden så att hon i stället förmår gripa sin egen historia. Kyrkan realiserar detta främst genom sin nattvardsliturgi, som är den källa ur vilken den kristna existensen flödar.

För det tredje vill Pound iscensätta ett möte mellan teologi och psykoanalys som tillvaratar psykoanalysens insikter — som han menar att den till dels ärvt från teologin — men utan dess nihilistiska konsekvenser. Den fundamentalt viktiga insikten om människan som en bristvarelse som aldrig kan bli hel leder oss inte tillbaka till intet utan till en fullhet vars själva outtömlighet innebär att människans begär aldrig kan bli mättat. Psykoanalysen skall bevaras genom att övervinnas av den kristna liturgin som ett slags kollektiv analysession.

Som Pound själv anmärker är det en tämligen annorlunda tes som försöker argumentera för en katolsk lära om nattvarden med hjälp av en ateist (Lacan) och en protestant (Kierkegaard). Uppslagsrikedomen i boken är stor, och Pound förmår förklara synnerligen komplexa teorier på ett tillgängligt sätt. Dess främsta förtjänster skulle jag vilja säga finns i första och tredje nivån enligt ovan; även om det finns invändningar mot hur Pound presenterar Lacan och Kierkegaard är själva djärvheten i Pounds paralleller nydanande och tjänar därmed också till att sätta relationen mellan psykoanalys och teologi i ett nytt ljus. Den andra nivån är jag däremot mer tveksam till, inte primärt mot det spekulativa draget i utläggningen av realpresensen men snarare att den teologiska utläggningen är ganska kortfattad givet ämnets komplexitet. En mer problematiserande presentation av nattvardsläran skulle öka såväl intentionsdjupet som förklara varför eller hurvida den är mer central än exempelvis en luthersk teologi om predikan eller en pentekostal teologi om tungotalet. Här skulle även en mer empirisk diskussion om den konkreta receptionen av nattvarden kunna belysa andra aspekter jämfört med en klinisk analys.

Men även om Pound inte är fullt övertygande i denna nivå har han mer än väl infriat min förhoppning om att någon skall vända på steken och visa hur det samtida mötet mellan psykoanalys, radikal filosofi och teologi också kan låta den kristna teologin hämta insikter från dessa andra fält och inte bara tvärtom. Och detta är knappast det sista ordet i frågan; redan hösten 2008 publicerar Pound som sin andra bok en —

som det heter i titeln — «(våldigt) kritisk tolkning» av Žižek.

Ola Sigurdson

J. Wentzel van Huyssteen: *Alone in the World? Human Uniqueness in Science and Theology*. 347 pages. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan/Cambridge, UK 2006.

J. Wentzel van Huyssteen held the Gifford Lectures for 2004, which were published two years later. A Swedish translation (*Ensamma i världen? Människans särställning inom naturvetenskap och teologi*, Nya Doxa, 2008) is now available. Translator Per Lennart Månsson has done a thorough work, and the scientific apparatus has been checked by expert Carl Reinhold Bråkenhielm.

Having been the James I. McCord Professor of Theology and Science at Princeton for a number of years, South African van Huyssteen is used to collaborating with a wide range of scholars. His Gifford lectures are a bold attempt to look at human uniqueness in an interdisciplinary way, and how this uniqueness is perceived in theology and in palaeo-anthropology. The book is not an easy read, as we are taken along on two different routes, one ultimately theological, dealing with the transcendent expressed in mythological and symbolic language, the other palaeo-anthropological, dealing with the scientific study of the origin of human beings. While it brings us new insights of great value, the one route challenging the other, one is also reminded that any serious interdisciplinary study is risk-taking. I will come back to this.

The first two chapters are prolegomena and set the scene, both in terms of methodology and epistemology. Then the two main chapters follow: one about human uniqueness in theological form, the other about to what extent such a concept of uniqueness is applicable to palaeo-anthropology. Chapters 5 and 6 contain among other things a discussion about shamanism as the early religious expression of Homo sapiens as well as arguments for a cognitive evolution drawing on linguistics, neuroscience and neuropsychology.

Before going into a more critical evaluation let me highlight the following points. What is needed is a postfoundationalist rationality that is contextually sensitive to various traditions without making us intellectually imprisoned in our own contexts or locking us into a tribal kind of thinking. Such rationality can be seen as a skill enabling us to discern patterns of interpreted experience, using rhetoric, articulation, and critical judgement. This is where transversality (a geo-